

Prijetno domače
Občina Ivančna Gorica

Dobrodošli
v svet vašega otroštva
Občina Ivančna Gorica

www.prijetnodomace.si

52. TABOR
SLOVENSkih PEVSKIH ZBOROV
ŠENTVID PRI STIČNI
17. in 18. junij 2023

Pesem in smeh
v dobrih ljudeh

Nove orgle v cerkvi sv. Vida v Šentvidu

Čeprav Slovenija spada med manjše evropske države, še ne pomeni, da se na tem prostoru v preteklosti ni nič posebnega dogajalo. Nasprotno. Slovenija ima bogato zgodovino in kulturno dediščino, ki je toliko bolj pestra tudi zaradi različnih vplivov. Za razvoj in potek kulture na današnjem slovenskem območju je bil pomemben vpliv Italije, natančneje Beneškega kraljestva, ter južnega nemškega (avstrijskega) področja, Habsburške monarhije. Slovenija, kot jo geografsko poznamo danes, posledično predstavlja križišče različnih orgelskih slogov, ki se v našem orglarstvu nadgradijo v novo kakovost. Lepoto in inovativnost te kakovosti so dosegli še zlasti največji slovenski orglarji Francišek Ksaver Križman (1726–1795), Franc Goršič (1836–1898) in Ivan Milavec (1873–1915).

Leta 2017 je župnija praznovala svojo tisočletnico in ob tem izdala znanstveno monografijo »Šentviško tisočletje – 1000 let župnije Šentvid pri Stični«, ki povzema bogato zgodovino in kulturno življenje šentviške župnije od njenih srednjeveških začetkov do danes. Kot pričajo dokumenti v župnijskem in nadškofijskem arhivu je župnija redno skrbela za kvalitetno kulturno dogajanje, katerega del so bile tudi orgle.

Prvi pisni dokaz o orglah imamo iz leta 1738, ko je v prikazu izdatkov za 25. maj

Franc Goršič pri 25 letih (1861);

Vir: osebni arhiv dr. Katarine Bergant

naveden izdatek orglarju za popravilo. Temu sledi devet let mlajši podatek o posegu v orgle. O kakšnih orglah je govora, zaenkrat ni znano. Morda še tiste, na katere je igral Piero Legat (organist pri sv. Vidu ok. 1697) in bi jih lahko datirali okrog leta 1676 ali celo okrog 1625. Umetnostni zgodovinar France Stele je ob popisu cerkve leta 1926 v zapisniku Bratovščine sv. Roka in sv. Sebastijana opazil, da je poleg različnih stroškov za beleženo tudi: »1771 Organum novum« (nove orgle leta 1771). Nekaj let kasneje Inventar iz leta 1780 navaja tudi »Ein neue Orgel ungefaßt. 400«. Zapisano priča, da je v tistem času cerkev kupila nove orgle, orgelska omara pa še ni bila v celoti dokončana. Tako so na šentviškem koru orgle stale verjetno vse do leta

1838, ko iz časopisnega oglasa izvemo, da so na prodaj stare še dobro uporabne orgle z desetimi registri (Intelligenzblatt zur Laibacher Zeitung, 20. 2. 1838, št. 22, str. 123). Te orgle je leta 1838 kupila župnija sv. Trojica nad Cerknico, katere kronika za leto 1956 navaja približno oceno starosti, njihovo zunanjo podobo ter ostale tehnične podrobnosti inštrumenta. Po navedenem opisu orgelske omare in primerjavi še obstoječih orgel takratnih orglarjev bi jih lahko pripisali enemu od kranjskih orglarjev, Janezu Juriju Eislu (1708?–1780) ali Josipu Kučeri (1755–1826).

Župnijska cerkev Šentvid pri Stični je junija 1838 dobila nove orgle iz orgelske delavnice Kamničana Petra Rumpļa (1787–1861). Imele so 16 registrov razdeljenih na 2 manuala in pedal. Zunanji izgled poznamo, saj sta obe orgelski omari ohranjeni. Igralnik je po vsej verjetnosti stal samostojno med dvema omarama in bil vzdolžno poravnán z malo omaro (pozitiv). Leta 1884 je orgle popravljál in preglašbil (romantiziral) orglar Franc Goršič (1836–1898). Zapis v župnijski kroniki in stroški 235 forintov v blagajniškem dnevniku kažejo, da ni šlo za povsem enostavna dela.

Po pričanju takratnega župnika Vidergarja so se stare Rumpļove orgle vse pogosteje kvarile. Spomladi leta 1911 je za-

prosil podjetje bratov Mayer za ponudbo o nakupu in postavitvi novih orgel. Na prošnjo, ki jo je poslal na ljubljansko škofijo, je odgovoril pater Hugolin Sattner (1851–1934), ki mu Mayerjeva zasnova orgel ni ugajala. Poleg ostalih tehničnih predlogov mu ni bilo všeč, da se novo delo izročá tujemu orglarskemu mojstru. Stanko Premrl (1880–1965), prav tako član glasbene komisije na ljubljanski škofiji, je bil do tujega mojstra bolj prizanesljiv. Tako sta Sattner in Premrl skupaj orglarju predlagala nekaj tehničnih in zvočnih izboljšav (npr. superoktavno zvezo z II. manualom in crescendo napravo z valjčkom). Šentviški župnik Vidergar je tako 8. marca 1912 z orglarsko delavnico bratov Mayer podpisal pogodbo.

Med 15. majem in 6. avgustom so v orglarski delavnici izdelali orgle, ki so jih na kor šentviške cerkve postavljali v času med 7. avgustom in 10. septembrom 1912. Samostojéi igralnik je imel roletni pokrov za manuala, ki sta imela po 56 tipk, v pedalu pa 27 tipk. Za pnevmatsko trakturo so načrtovali 1200 metrov svinčenih cevk. Orgle so imele glavnega in dva polnilna mehova ter 1381 piščali, od tega 1094 kovinskih in 287 lesenih. Bile so 150. delo orglarske delavnice bratov Mayer in s tem njihov največji instrument na področju današnje Slovenije. Pregledane in kolavdirane so bile 10. septembra 1912. Skladatelj Ignacij Hladnik

(1865–1932) jih je v Cerkvenem glasbeniku (CG 1912 - 10, str. 82–83) umestil med najboljše orgle na Kranjskem.

Prve svetovna vojna je šentviškimi orglami leta 1918 odvzela pročelne piščali registra Principal 8' in še nekaj manjših piščali drugih kovinskih registrov. Leta 1928 je orglarski mojster Franc Jenko (1894–1968) na novo izdelal manjkajoče piščali in uredil meh na električni pogon. Leta 1993 je Anton Jenko (1931–2009) sedanje orgle obnovil, jim dodal tretji manual ter postavil nov igralnik z električno povezavo do sapnic.

NOVE ORGLE

Velikokrat premalo cenimo pomen lastne orgelske kulture, ki je kljub majhnosti naše države pestra in bogata. Zato smo se odločili, da se pri načrtovanju novih orgel ohranita tradicija in izročilo naših prednikov. Tehnična kot tudi zvočna zasnova inštrumenta je poleg obiskov zgodovinskih orgel Slovenije in Nemčije v veliki meri rezultat Projekta Franc Goršič. Ta deluje pod okriljem projekta Organistica, ki se zavzema za arhiviranje, dokumentiranje, analizo, sistematizacijo vrednotenja, ohranjanje kulturne dediščine z varovanjem inštrumentov pomembnejše zgodovinske vrednosti, apliciranje podatkov iz pridobljenih analiz za rekonstrukcijo in novogradnje ter za ozaveščanje o pomembnosti orgelskega kulturnega izročila v Sloveniji ter mednarodnem prostoru. Tako bodo ponovno obujene zamisli o estetiki zvoka, ki so bile v 19.

stol. prisotne tako na našem kot tudi na širšem področju.

Zvočna zasnova novega inštrumenta nadgrajuje in slogovno razširjuje zvočno zasnovo orgel, ki jih je leta 1912 v Šentvidu postavilo orglarsko podjetje Gebrüder Mayer. Novi zvočni okvir se delno zgleduje po mojstrovini, ki jo je naš priznani orglar Franc Goršič (1836–1898) postavil leta 1891 v uršulinski cerkvi v Ljubljani in velja za njegovo najboljše delo ter najboljši zgled za stilistično adaptacijo njegovega drugega obdobja izdelovanja orgel (poleg njih tudi orgle v Radovljici, Mengšu, Vipavi, Zagorju ob Savi ...). V obdobju načrtovanja orgel se je ponudila enkratna priložnost. V župniji Vipava je Orglarstvo Močnik po postavitvi novega inštrumenta (Op. 11, 2005) kupilo stare piščali orgel iz leta 1892, ki jih je kot svoje 57. delo izdelal Franc Goršič. Ponovno bomo lahko uporabili kar 14 registrov oziroma barv zvoka. Od teh je deset registrov kovinskih piščali, ki so visoke kvalitete in so bile izdelane pred letom 1892 v nemški orglarski delavnici Gebrüder Link, ter štirje registri iz lesa, ki ga je Franc Goršič kupoval pri svojem dobavitelju v Tuhinjski dolini. Kot poklon znamenitemu nemškemu orglarju iz 19. stoletja, Eberhardu Friedrichu Walckerju (1794–1872), bodo nove orgle v Šentvidu vsebovale pet zvočnih barv svetovno znanih orgel v Hoffenheimu. Prav tako ne smemo pozabiti na tako rekoč nedotaknjen zvočno tehnični biser slovenske pozne romantike, orgle v ljubljanski

stolnici iz leta 1911, ki so največje in najpomembnejše delo Ivana Milavca (1873–1915). Iz teh orgel bomo posnemali redko barvo zvoka imenovano Kvintaten oziroma Quintatön, ki jo je na našem področju začel uveljavljati Ivan Milavec.

Zahtevna naloga je bila zaupana domačemu mednarodno priznanemu Orglarstvu Močnik iz Cerkelj na Gorenjskem, zasnovo dispozicije pa so pripravili Luka Posavec, Aleš Razpotnik in prof. dr.h.c. Christoph Bossert. V orglah je 1650 piščali, 1220 kovinskih in 430 lesenih. Izdelava novih orgel predstavlja veliko odgovornost, da se v dani kulturni prostor umesti inštrument, ki bo z zvočno in vizualno lepoto ter tehnično brezhibnostjo

vir navdiha sedanjim in prihodnjim generacijam glasbenikov.

Projekt zasnove, načrtovanja in postavitve novih orgel ter njihove tehnične in zvočne sestave je bil predstavljen v soboto, 11. februarja 2023, po večerni sveti maši. Nove orgle pa je v nedeljo, 12. februarja 2023, ob prisotnosti domačega župnika Izidorja Grošlja, blagoslovil ljubljanski nadškof in metropolit Stanislav Zore.

Luka Posavec

Nove šentviške orgle.